

Hadis ve fıkıh ilimlerinin yanı sıra kıraat ilminde de derin bilgi sahibi olan Ebherî ayrıca ahlâkı, vakarı ve cömertliğiyle de meşhur olmuştur.

7 Şevval 375 (20 Şubat 986) tarihinde vefat eden Ebherî'nin cenaze namazını yıllarca ders okuttuğu Mansûr Camii'nde Ebû Hafs İbnü'l-Âcurrî kıldırdı. Burhâneddin İbn Ferhûn'un 7 Şevval 395 (17 Temmuz 1005) olarak verdiği ölüm tarihi (*ed-Dibâcû'l-müzheb*, II, 210) yanlış olmalıdır. Zira İbn Ferhûn dahil hemen bütün kaynaklarda seksen küsur yıl yaşadığı açıkça belirtilmiştir.

Eserleri. 1. *Şerhu'l-Muhtasar'ı-kebir fi'l-fıkıh*. Ebû Muhammed İbn Abdülhakem'in *Muhtasar'ı* üzerine yapılan bu şerhin şimdikiye kadar III, VIII ve XII. ciltleri bulunabilmiştir. 2. *el-Fevâ'idü'l-muntekâtü'l-garâ'ibü'l-hisân* (bu iki eserin yazma nüshaları için bk. Sezgin, I, 467-468, 477). Kaynaklarda Ebherî'nin, İbn Abdülhakem'in *el-Muhtasarü's-Şağîr* adlı eserine de bir şerh yazdığı ve ayrıca *Kitâbü'r-Red 'ale'l-Müzenî*, *Kitâbü'l-Uşûl*, *Kitâbü İcmâ'î ehli'l-Medîne*, *Kitâbü Fazli'l-Medîne 'ale'l-Mekke*, *Kitâbü'l-'Avâlî*, *Kitâbü'l-Emâlî* adıyla başka eserler de telif ettiği kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 283; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, V, 462-463; İbn Abdülber, *el-İntikâ*, Kahire 1350, s. 53; Şîrâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ*, s. 167; Kâdî İyâz, *Terribü'l-medârik*, II, 466-473; Abdülvâhid el-Merrâkûşî, *el-Mu'cib fi telhîsi aḥbâr'i'l-Magrib* (nşr. M. Saîd el-Uryan), Kahire 1383/1963, s. 62; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela*, XVI, 332-334; a.m.f., *el-'İber*, II, 146; Safedî, *el-Vâfi*, III, 308; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, II, 405; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 304-305; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-müzheb*, II, 206-210; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, IV, 147; Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz* (nşr. Saîd Ahmed A'râbî v.dğr.), Rabat 1398/1978, III, 27, 86; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 85-86; *Hediyetü'l-'arifin*, II, 50; Ziriklî, *el-A'lâm*, VIII, 98; Sezgin, *GAS*, I, 467-468, 477; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'elli*, X, 241.

MUHAMMED SÜVEYSİ

EBHERÎ, Eminüddin

(أمين الدين الأبهري)

Ebû Saîd Eminüddin Abdurrahmân b. Ebû Hafs Ömer es-Sivâsî el-Ebherî (ö. 733/1333)

Matematikçi, astronom, tabip ve fakih.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Büyük bir ihtimalle 685 (1286) yılında Sivas'ta doğdu. Ünlü mantık, felsefe ve astronomi bilgini Esîrüddin el-Ebherî'nin

nin torunudur ve muhtemelen bundan dolayı Sivâsî'den çok Ebherî nisbesiyle anılmaktadır. İlk tahsilini Sivas'ta yaptıktan sonra birçok Selçuklu medrese öğrencisi gibi o da Suriye'ye gidip orada okumuş, Dimaşk, Hama ve Halep'te bulunmuştur. Aynı zamanda ünlü bir tarih ve coğrafya bilgini olan Hama Meliki Ebû'l-Fidâ kendisine büyük değer vermiş ve himayesine alarak maaş bağlatmıştı. Ebherî'nin, melikin ölümü ve kendisinin de Hamalılar tarafından dine karşı lâubaliliğinden ötürü zındıklıkla suçlanması üzerine Halep'e gittiği ve orada bir yandan talebe okuturken bir yandan da tabip olarak görevlendirildiği bîmaristanda hastaları tedavi ettiği, ayrıca Şâfiî fıkhında otorite sayıldığı için dârüladlde davalara baktığı bilinmektedir; Dimaşk'ta bulunduğu dönem hakkında ise herhangi bir bilgi yoktur. Halep'e geldiğinin ertesi yılı kırk sekiz yaşında iken vefat etti.

Daha ziyade tıp, aritmetik, geometri ve astronomi alanlarında üne kavuşmuş olan Ebherî'nin astronomik gözlem aletlerinin yapımında da usta olduğu anlaşılmaktadır. İbn Hacer'in kaydettiğine göre devrin önde gelen âlimlerinden Adudüddin el-İcî ile çeşitli konularda tartışmaları olmuştur.

Eserleri. 1. *Fuṣûl kâfiye fî ḥisâbi't-taḥvî ve'l-mîl*. Matematik alanındaki bu eser on fasıl halinde tertip edilmiştir. 2. *Levâmi'u'l-vesâ'il fi me'âli'i'r-resâ'il*. Astronomideki gözlem aletlerini konu alan eser bir mukaddime, dört makale ve bir hâtimeden oluşmaktadır (bu iki eserin yazma nüshaları için bk. Brockelmann, I, 625; II, 273).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Verdî, *Tetimmetü'l-Muhtasar fî aḥbâr'i'l-beşer* (nşr. Ahmed Rif'at el-Bedrâvî), Beyrut 1389/1970, II, 430; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, II, 323, 339-340; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, I, 184; IV, 25; İbn Habîb el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebîh fî eyyâmî'l-Manşar ve benîh* (nşr. Muhammed M. Emîn — Saîd Abdülfettâh Âşûr), Kahire 1976-86, II, 242-243; Pertsch, *Gotha*, III, 64-65; Ahlwardt, *Verzeichnisse*, V, 333; Brockelmann, *GAL*, I, 625; II, 273; Suter, *Die Mathematiker*, s. 153; Cevat İzgi, "Anadolu Beylikleri Devrinde Yetişen Bir Matematik, Astronomi ve Tıp Bilgini Sivasslı Ömeroğlu Abdurrahman (685-733/1286-1333)", Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri'ne (20-21 Mayıs 1991 Konya) sunulan basılmamış tebliğ; D. Pingree, "Abharî Amin - al - Din", *Elr.*, I, 216.

CEVAT İZGİ

EBHERÎ, Esîrüddin

(أثيرالدين الأبهري)

Esîrüddin el-Mufaddal
b. Ömer es-Semerkindî el-Ebherî
(ö. 663/1265 [?])

Filozof, astronom ve matematikçi.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Aslen Semerkantlı bir aileye mensup olan Ebherî Musul'da doğdu. Bazı kaynaklarda bu nisbe yanlış olarak Ebehrî şeklinde geçmektedir. Bu arada çağdaş İranlı yazarlardan birçoğu, Ebherî nisbesine dayanarak onun Zencan ve İsfahan'a bağlı iki Ebher'den birinde doğmuş olduğunu iddia eder; ancak modern kaynakların bazılarının kaydettiği gibi bizzat Ebherî'nin Semerkandî nisbesini kullandığı dikkate alınırsa ailesinin aslen Semerkantlı olduğu anlaşılır. *Seyfû'l-gullâb* müellifi Muhammed Fevzî ise Ebherî nisbesinin üç ayrı anlamı bulunduğunu belirterek bunları bir beldeye mensup olma, bir kabileye mensup olma ve "Beyâzî"de olduğu gibi bir niteliği belirtme şeklinde sıraladıktan sonra Ebherî nisbesinin beldeye değil kabileye mensubiyet ifade ettiğini söyler; ona göre Esîrüddin Ebher kabilesine mensuptur. Mehmet Sadettin Aygen *Büyük Filozof Esîrüddin Ebherî* adlı eserinde, Ebherî'nin Afyon ilinin Çay ilçesi yakınında Eber gölü civarındaki Eber köyünden (şimdiki Doğanlı) olduğunu ve türbesinin de orada bulunduğuunu iddia ediyorsa da şimdilik bu iddia "ebher" ile "eber" kelimeleri arasındaki ses benzerliğinin ötesinde bir anlam taşımamaktadır.

Ebherî ilk tahsilini Musul'da yaptı, daha sonra Horasan ve Bağdat'a giderek öğrenimini tamamladı. O dönemin en ünlü bilginlerinden olan Kemâleddin İbn Yûnus'un talebesi, İbn Hallikân'ın da hocası oldu. Bir süre Musul sarayında himaye gördü; 625'te (1228) Musul'dan Erbil'e geçerek oraya yerleşti. Ebherî ayrıca Anadolu'ya da seyahatlerde bulunmuş, buradaki Türk beylerinin saraylarında ağırlanmış, ilim ve kültürün gelişmesine ve ilim adamlarına büyük değer veren beylerin teşvik ve destekleriyle felsefe ve müsbet ilimler alanında dersler vermiştir. Ölümüyle ilgili olarak kaynaklarda 661 (1263) ve 663 (1265) gibi farklı tarihler zikredilmektedir.

Eserleri. Felsefe ve Mantık. Felsefede Fârâbî ve İbn Sînâ geleneğinin XIII. yüzyıldaki en başarılı temsilcilerinden olan Ebherî, özellikle *Hidâyetü'l-hikme* ve *İsâ-*